

CINCÉR-FÜZETEK

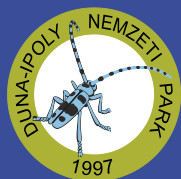
7.

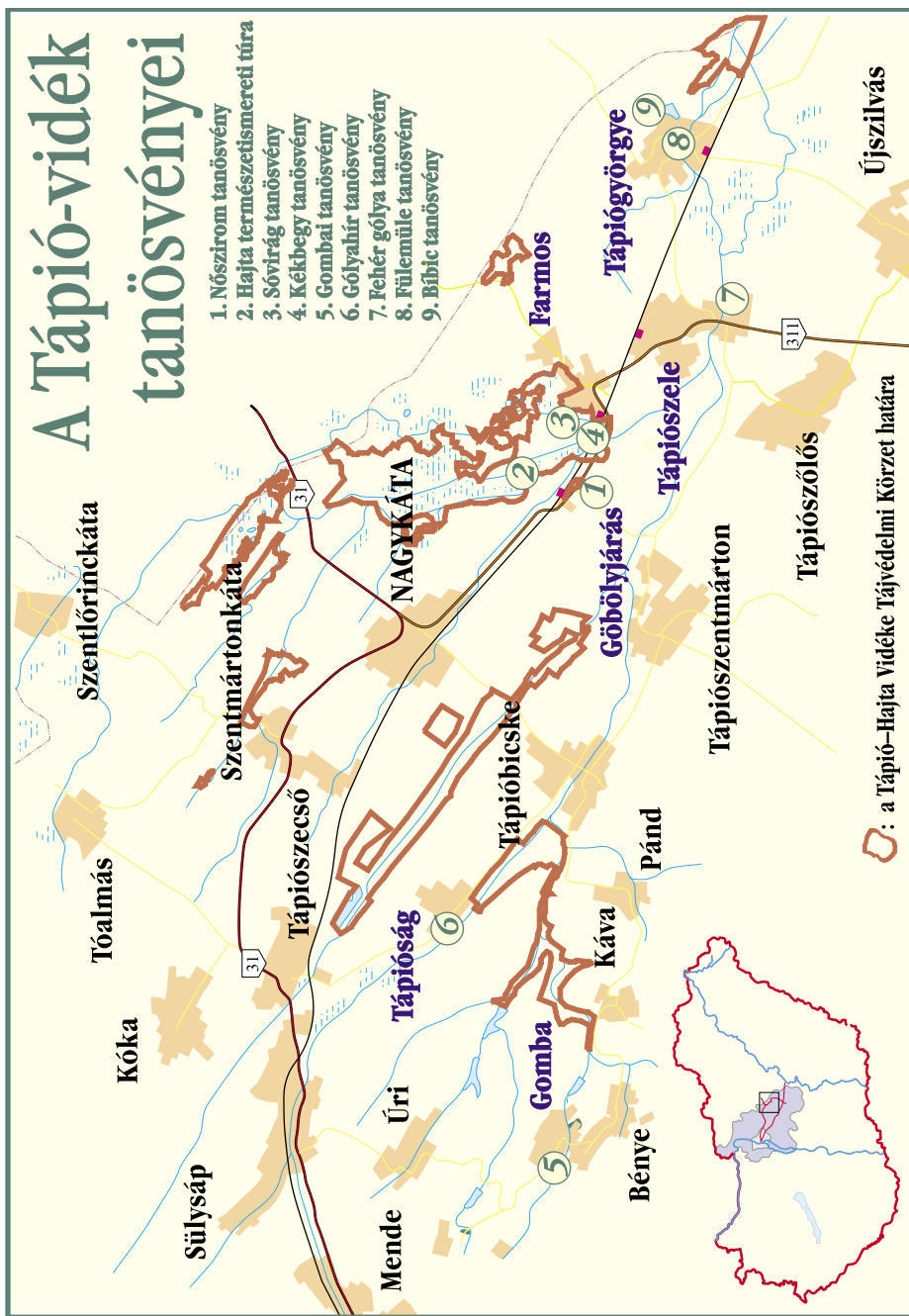
Női szírom tanösvény

Sóvirág tanösvény

Kékbegy tanösvény

Hajta természetismereti túra
TÁPIÓSZENTMÁRTON-FARMOS

Kedves Látogató!

Köszöntünk a *Hajta természetismereti túrán*, amely a Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság és a Tápió-vidék Természeti Értékeiért Közalapítvány együttműködésében valósult meg. A túra – egyedülálló módon – három tanösvényt is magában foglal. A mintegy 8 km-es kirándulás keretében szinte minden élőhellyel megismerkedhetsz, amely az Alföldre jellemző. A *Nősirom tanösvény* a homokbuckák és a láprétek élővilágát, a *Sóvirág tanösvény* a szikesek különlegességeit, míg a *Kékbegy tanösvény* a nádasokat mutatja be. Ezeket köti össze a *túraútvonal*, amelyen további érdekességekkel találkozhatasz. Megmászhatod a mocsár szélén álló madármegfigyelő tornyot. Ha kedved van, bekapcsolódhatsz a farnosi madárgyűrűző tábor életébe, vagy éppen nagyítóval a kézben vizsgálhatod a vizek mélyén nyüzsgő megannyi furcsa élőlényt. A tanösvények külön-külön, de együtt is tartalmas szórakozást nyújtanak.

Ne feledd! A természetben rengeteg élmény és sok-sok kaland vár Rád, amiért cserébe mi csak egyet kérünk Tőled. Tartsd be a természetjárók arany szabályát, miszerint: semmit ne vigyél a természetbe és ne is hozdál el onnan semmit! Fontos tudnod, hogy a túra nagyobbik része természetvédelmi területen halad, hiszen a farnosi Nagy-nádas és környezete 1998. óta a Tápió–Hajta Vidéke Tájvédelmi Körzethez tartozik!

Izgalmas felfedezéseket és kellemes kikapcsolódást kívánunk!

Tartalomjegyzék

Előszó; Tartalomjegyzék	1
Bevezetés	2
Nősirom tanösvény	3
Hajta természetismereti túra ...	6
Sóvirág tanösvény	10
Áttekintő térkép	12
Kékbegy tanösvény	14
Madárgyűrűző tábor	17
Hajta természetismereti túra ..	18
Turisztikai ajánlat	20
Rejtvény	23
Elérhetőségek	25

Füri András

igazgató, Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság

Varró István

elnök, Tápió Közalapítvány

A tájvédelmi körzet határát jelző hatósági táblán cigánycsuk ül

A Hajta természetismereti túra elnevezése a térség jelentős vízfolyására, a Hajta-patakra utal. A túra, s egyben a Nőzirom tanösvény kezdőpontja a Tápiószentmártonhoz tartozó Göböljárás belterületén található (lásd a füzet közepén lévő térképet). Közúton Nagykáta (7 km) és Farnos (3 km) irányából a 311-es főúton közelíthető meg. A tanösvény kezdeténél parkoló várja az autósokat. Távolsági buszok – meglehetősen ritka járatsűrűséggel – Nagykáta és Cegléd irányából közlekednek. A vasúti forgalom sokkal jobb, a Budapest-Szolnok vonalon mindkét irányba óránként közlekednek a szerelvények. A vonattal érkezőknek Tápiószentmárton vasúti megállóban kell leszállniuk, innen Farnos felé még 1,5 km-t szükséges gyalogolni a forgalmas főút szélén.

Menetrendek: www.volanbusz.hu, www.elvira.hu.

A Hajta természetismereti túra hossza 8,1 km, ezt gyalogosan mintegy 5 óra alatt lehet kényelmesen megtenni. A rossz, csapadékos időjárás esetén szinte járhatatlan terep miatt a kerékpáros közlekedés nem ajánlott. Az elágazásoknál, kanyaroknál barna oszlopokra festett fehér nyilak jelzik a helyes utat.

Madármegfigyelő torony a mocsár szélén

A Nőzirom tanösvény a 311-es műút mellett kialakított parkolóból indul. Hossza 700 méter, a fák között kanyargó utat a fákra festett lila színű (a névadó szibériai nőzirom színe alapján) turistajelzések mutatják. Az utolsó, lápréteket bemutató táblához át kell kelni a forgalmas főúton, itt fokozott figyelem szükséges!

A Tápió-vidéki táj története – meglepő dolgok sokasága

A természetvédelem egy fiatal, ám annál izgalmasabb ágát képviselik a tájtörténeti kutatások. Ennek során számos tudományterület (pl. történelmi feljegyzések, régi térképek elemzése) segítségével próbáljuk kideríteni, hogy a körülöttünk lévő tájat és annak élővilágát az elmúlt évszázadokban milyen emberi hatások alakították.

Vizsgáljuk meg, hogy a Nőzirom tanösvény első állomásán álló természetes fák hogyan kerültek ide. Természetes módon telepedtek meg, vagy éppen az ember telepítette ide őket?¹ Ha az itt lakók ültették a fákat, akkor előtte milyen lehetett az eredeti növényzet és állatvilág?² Az egykori csupasz homokdombokról száz éve széttekintve láthattunk volna ennyi épületet, villanyvezeték?³ Az akkori, kezdetlegesebb technikai színvonalon az itt élők milyen módon művelték a földet?⁴ Abban az időben is ilyen sok szántóterület volt-e a környéken, vagy inkább rétek és mocsarak uralták a határt?⁵

- 1 – Az itt látható sudár nyárfákat az erdészek ültették mintegy ötven éve.
- 2 – A tőlünk délre folyó Tápióig kisebb ligetekkel, gyümölcsösökkel szabdalts homoki legelők húzódtak.
- 3 – A mai főút helyén futó poros földutat csak itt-ott szegélyezték nádfedelel parasztházak, villanyvezeték pedig még egyáltalán nem volt.
- 4 – Száz éve még kézi erővel, illetve igavonó állatok segítségével művelték a földet.
- 5 – Akkoriban még a határ nagyobbik részét legelők, kaszálók, időszakos és állandó víző mocsarak borították.

Távolság a következő állomásig: 50 méter

Ilyen házak állhattak száz éve a Farnost Nagykátával összekötő út mentén

Hasonló kép fogadhatta honfoglaló őseinket a Tápió-vidéken

Őreg szürke nyár törzse

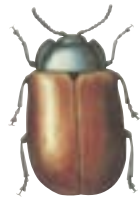
Homoki nyárasok – az ősi erdők kicsiny maradványai

Rövid séta után érjük el tanösvényünk második állomását. A homokbuckák közötti laposokban a fák gyökerei könnyebben elérik a talajvizet, így ilyen helyeken ritkás ligetek jönnek létre. Ezek jellemző faja a világos, göcsörtös törzséről, ezüstös leveléről felismerhető **szürke nyár**. A Kárpát-medencének ez az őshonos fája a jégkorszak elmúltával fokozatosan hódította meg a számára alkalmas területeket. Egy-egy idős szürke nyár valóságos „lakótelepet” jelent a rovarvilág számára. Itt él a lárvakorban a fa belsejében fejlődő **nagy nyárfacincér**, a leveleket fogyasztó **nagy nyárlevelész**, illetve a nyárasok talán legszebb éjjeli lepkéje, az akár 10 cm fesztávolságú **kék övesbagoly**.

Távolság a következő állomásig: 100 m.

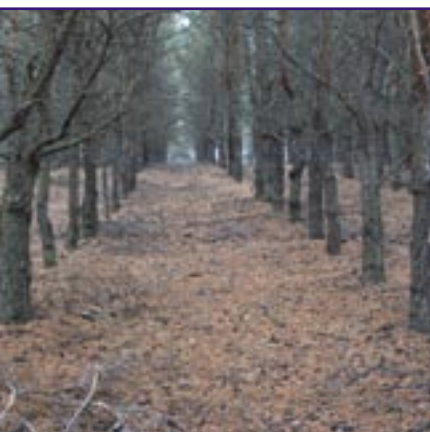
Nagy nyárfacincér

Nagy nyárlevelész

Kék övesbagoly

Sorba ültetett erdei fenyők

Fenyőültetvények – örök félhomály

Tanösvényünk harmadik állomásán egy szinte áthatolhatatlan „falat” alkotó **erdei fenyves** állja utunkat. Bár az orrunkat megcsapó gyantaillat még kellemes is lehet, a hegyvidékről ismert fenyők látványa egy jellegzetes síkvidéki élőhelyen mindenképpen idegenül hat. Miért is nem szeretik a természetvédők az egyhangú fenyőültetvényeket? Azért, mert a sorban ültetett, az éltető fényt alig átengedő fenyőfák alatt nincs cserjeszint, a gyepszintet alkotó lágyszárú növényfajok pedig aligha viselik el a vastag szőnyeget alkotó fenyőtűvar savanyú kémhatását. Egy-egy fenyőültetvény olyannyira megváltoztatja környezetét, hogy az eredeti, napfényben fürdő homokbucka növény- és állatfajai szinte egytől egyig kipusztulnak.

Távolság a következő állomásig: 50 méter.

Homokbuckák – ide nem a dömpert hordja a homokot

Szinte csodával határos, hogy máig fennmaradt egy „zebkendőnyi” ebből a ritkaságokban bővelkedő nyílt homoki gyepből. Neve találó, hiszen a **magyar csenkeszek** csomói között sok helyen elővillan a csupasz homokfelszín. A perzselő napsugarak akár 50–60 °C-ra is felmelegítik, míg a heves zivatarok vize szinte akadálytalanul szivárog át rajta. Különleges, már-már sivatagi élőhely. Évezredekkel ezelőtt errefelé még az Ős-Tápió csatangolt, mely nagy mennyiségű iszapos hordalékot rakott le. Később torkolatvidékének megsüllyedése miatt a folyó medre mélyen bevágódott a felszínbe, az így szárazra kerülő árterületen pedig a nyugatról fújó szelek homokdombokat hordtak össze. Egy ilyen állunk most is.

Távolság a következő állomásig: 380 méter. *A buckáról a parkoló irányába lesétálva jutunk el a főútig, melyen fokozott figyelemmel kellünk át. Az út szélére felállított fa terelőkorlátoknál mindenki nézzen szét! Köszönjük!*

Magyar csenkesz

Láprétek – az utolsó jégkorszak hírnemője

A lefolyástalan, pangó vizes területeken lápok, láprétek alakultak ki, melyek lényegesen hűvösebbek környezetüknél, ezért számos hidegkedvelő fajnak biztosítanak életteret. Ezeket összefoglalóan **jégkorszaki maradványfajoknak** hívjuk, mivel a hidegebb időszakokból maradtak itt hírnemőnk. Közéjük tartozik tanösvényünk névadója a **szibériai nőzirom**. A láprétek egyik lepkéritkasága a csupán néhány centiméteresre megnövő **szürkés hangyaboglárka**, mely az őszi láprétek védett növényének, a **kornistárnicsnak** a virágára rakja petéit. A frissen kikelt hernyókat a közelben élő hangyák a bolyukba cipelik, ahol a lepkelárvák által termelt édes váladékért cserébe a bebábozódásig nevelik a hernyókat.

A tábla mögötti barna oszlopra festett nyíl mutatja a Hajta természetismereti túra további útvonalát, melynek első megállója 1,4 km-re van.

Kornistárnics

Szürkés hangyaboglárka

Útközben figyelj meg!

A földutat egy idő után középvezetékű villanyvezeték keresztezi. Az oszlopok keresztvasain narancsszínű, úgynevezett szigetelőpapucsok vannak, melyek megakadályozzák, hogy a rászálló madarak áramütést szenvedjenek.

Áramütött gólya középvezetékű vezeték alatt

A nyíl által jelzett irányt követve a rekettyebokrok között megbúvó pallókon jutunk át a süppedékes lápon. Innen a vasúttal párhuzamosan át kell sétálni a réten, majd a balkézre eső, fénySOROMPÓVAL védett vasúti átljárón figyelmesen keresztülhaladva kövessük a balra, majd jobbra forduló földutat. A Kerekői-ág hídját magunk mögött hagyva a kanyargó földúton juthatunk el az első megállót jelentő Bibicfészeki-áig. Az egyes számmal jelölt oszlop a földút és a patak találkozásánál van.

1. Kisvízfolyások – régen patak, ma már csatorna

A síkvidéki vízfolyások jellemző képviselője a Bibicfészeki-ág. Vize eredetileg több ágra szakadva szivárgott át az itt található nádas mocsarakon, ma már azonban a szabályozások során kialakított, egyenes mederben folyik. Nevét valószínűleg azokról a kaszálókról kapta, amelyeket kiöntéseivel az év jó részében nedvesen tartott, így biztosítva ideális fészkelőhelyet számos réti madárnak, köztük a kerek szárnyú, fején jellegzetes bóbitát viselő **bibicnek**.

A vízpartra óvatosan lesétálva vízinövények sokaságát figyelhetjük meg. A legszebbek közé tartozik a gyönyörű, rózsaszín **virágkaka** és a bájos, kék virágú **mocsári nefelejcs**. A víz színét a nyári hónapokban zöldre festi az **apró békalencse** szőnyeje. A víz tavaszi felmelegedésével az állatvilág zsongása is megindul. Látványosan kergetőznek, vagy a testük felett összezárt szárnyakkal a vízinövényeken pihennek a **sávós szitakötők**. Nevüket a hímek szárnyát ékesítő széles kék sávról kapták. Igen különleges életmódot folytatnak a tegzesek, melyek lárvái a víz alatt nagy mennyiségben megtalálható törmelékből maguk köré tokot, „tegez” építenek. A kifejlett tegzesek viszont már szárnyra kapva elhagyják a vízi életteret. Gyakori fajuk a **tarka tegzes**.

A túra következő állomását a földúton tovább haladva, mintegy 250 méter után érjük el. A számozott oszlop az első nagy nyárfa tövéél található, az út bal oldalán.

A Bibicfészeki-ág békalencsés vize

Mocsári nefelejcs

Sávós szitakötő ♂

Tarka tegzes

Útközben figyelj meg!

Ha jó a szemed, akkor a földút melletti szántó porában megfigyelheted a különböző állatok lábnyomait. Különösen a reggeli és a kora esti órák kecsegtetnek jó „vadászattal”.

Róka

Óz

Fácán

2. Szántók – ahol még a fű se nő

Az Alföld nagy részén az eredeti növénytakarót alkotó erdők, rétek és mocsarak helyén ma már szántókat találunk. Ezek élővilága az állandó talajbolygatás, illetve a gyom- és rovarirtó szerek széles körű használata következtében nagyon szegényes. Vadon élő növény- és állatfajokkal csak ott találkozhatunk, ahol a végeláthatatlan szántásokat fa- és cserjesorok, gázos árokpartok, esetleg egy-egy tavaszi belvízfolt szakítja meg. A táblák közötti mezsgyéken, útszéleken előforduló gyomnövények közé tartozik a **pipacs** és a **kék búzavirág**. A mezőgazdasági gépekkel összejárt **roncsolt felszíneken** gyorsan terjedő fajok jelennek meg, mint az allergiások rémálmaiban megjelenő **parlagfű**. A mélyebben fekvő nedvesebb szántók legmutatósbabb növénye a tömegesen nyíló, rózsaszín **vidrakeserűfű**.

A Kárpát-medencei nagy kiterjedésű gabonaföldeknek köszönhetően hazánk büszkélkedhet Európa egyik legnagyobb rágszálónépségével. Ennek a gazdák kevésbé, a szántókat szegélyező fákon költő ragadozómadarak azonban annál jobban örülnek. A szarkafészkeket elfoglaló **vörös vércsék**, illetve a gallyfészket építő **egerészölyvek** legfontosabb táplálékát jelentik az egész évben, még a hó alatt is táplálkozó **mezei pockok**.

A figyelmesebbek jobb kéz felől megláthatják túránk következő állomását, a mocsár szélén álló madármegfigyelő tornyot, odáig a távolság: 550 méter. A földúton haladva a kis akácligetnél jobbra kell fordulni, ezt követően a toronyhoz a zöld sorompót kikerülve juthatunk el. **Mielőtt felmászunk, olvassuk el a torony használatáról szóló táblát!**

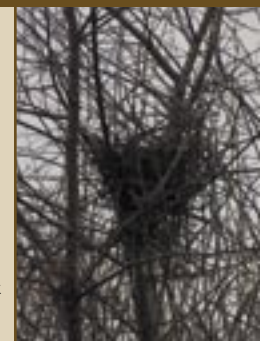
A mezei pocok nem alszik téli álmot

Kék búzavirág

Útközben figyelj meg!

A kis akácosban már messziről látszik a **szarkák** által épített, majdnem gömb alakú fészkek. A tetején lévő laza gallytető elégséges védelmet nyújt a szarkafiókák nagy ellenségei, a kisragadozók (pl. menyét) ellen.

Szarkafészek

3. A mocsarak madárvilága – távcsővel a nyakunkban

A madármegfigyelő toronyba felkapaszkodva az év minden részében lehetőségünk van egy izgalmas madárlesre, azonban a legtöbb madarat a márciustól júniusig tartó nagyvizes időszakban láthatjuk. A nyári kánikula beköszöntével érdemes a madarászatot a hajnali, vagy az alkonyati órákra időzíteni, hiszen a rekkenő déli hőségben a madarak jó része elül. Az egyes fajok azonosításához mindenképpen szükségünk van madárhatározóra, valamint egy távcsőre. A távcsöveknek két típusa van:

KÉZI TÁVCSŐ	SPEKTÍV vagy TELESZKÓP
Két lencsesor alkotja.	Egy lencsesor alkotja.
Nagyítása ritkán haladja meg a 10x-es értéket.	Nagyítása akár a 60–80x-os értéket is elérheti.
Kézben tartva is tiszta képet ad.	Használatához szükség van a kéz remegését kiküszöbölő állványra.
Repülő madarak megfigyelésére is alkalmas.	Csak az egy helyben álló, ülő, vagy lassan mozgó madarakat lehet vele megfigyelni.
Az olcsóbbakat néhány ezer forintért be lehet szerezni.	Általában több tízezer forintba kerülnek.

A madármegfigyelés fő célja a madarak faji hovatartozásának a megállapítása. Ennek során elsősorban a méret, a tollazat színe, a röpképalakja, illetve a madarak viselkedése lehet döntő. Sok esetben – ilyen például a sűrű nádas is – a madarak szemmel történő nyomon követésére nincs lehetőség. Ilyenkor a madarak hangja alapján történik az azonosítás. A madarászat fontos adatokat szolgáltat a természetvédelem számára. Utunk következő részében a Nagy-nádas körülölelő töltésen haladunk. Távoltság a következő állomásig 1,8 km. A töltésen álló 4-es számú oszloptól 10 méterre a töltést kísérő úgynevezett övcatornán egy fapalló ível át, amelyen érdemes átsétálni, hogy tanulmányozhassuk az itteni szép szikeket.

Terepnapló

- Megfigyelés helye
- Időpont
- Napszak
- Időjárás
- Vízállapotok
- Fajlista

Útközben figyelj meg!

Hallgatózz! A sűrű nádasból énekesmadarak sokasága szól. Ezek közül legjellegzetesebb a **nádi tücsökmadár** pirregése és a **nádirigó** „kara-kara-ki-ki” strófája.

Nádi tücsökmadár

Nádirigó

4. Szikesek – ahol a só porzik a lábunk alatt

Mit is jelent az a kifejezés, hogy szikes? Ha egyszerűen akarunk fogalmazni, akkor a sós talajú területeket hívjuk szikeseknek. Nem pont arra a konyhasóra (nátrium-klorid) kell gondolnunk, amelyet odahaza az ételek ízesítésére használunk, hanem több tucat, egyéb sós vegyületre. A másik fő tulajdonsága a szikes talajoknak a nagy agyagtartalom, amely a felszín közelében egy vízzáró réteget alkot. Ennek köszönhető, hogy hóolvadás után a szikesek nagy részén áll a víz. Aki ilyenkor a szikesekre merészkedik, biztosan számíthat egy jó kis sárdagasztásra. Később a tavaszi szelek a vizeket gyorsan felszárítják, majd a nyári forróság hatására a szikes talaj felszínén hatalmas repedések jelennek meg.

A szikes puszták sokak számára tűnik kihalt, élettelen tájnak. Az öregek azt mondták, hogy „a szikeseket csak azért teremtette a Jóisten, hogy a földfelszínen ne legyenek lukak”. Pedig a régmúlt korok embere ezer szállal kötődött az Alföld pusztáihoz. Hatalmas ménesek, gulyák, nyájak legeltek mindenfelé, csapadékosabb években a szikes rétek kövér fűtermését kaszálták, az itt bányászott jó minőségű agyagból pedig a napjainkban újra közkedvelt vályogtéglákat vetették. A rossz talajadottságú szikes legelőket például eszükbe se jutott felszántani, amire manapság sajnos elég sok példát láthatunk.

Vakszikes folt, tócsákkal

Virágpompás szikes rét a Bivalyos-szigeten

A szikesek különleges élővilágát részletesen a túraútvonalról kis kitérővel elérhető Sóvirág tanösvény színes tablói mutatják be. Aki úgy döntött, hogy nem tesz kitérőt a Sóvirág tanösvény felé, annak a következő két oldalon ízelítőt nyújtunk a szikesek növény- és állatvilágából.

A töltésen mintegy 750 métert haladva utunk kétfelé ágazik. Balra fordulva a nyilazott oszlopokkal jelzett úton a Famos szélső házainál lévő Sóvirág tanösvényhez (600 méter), míg jobbra fordulva a Bivalyos-szigeten átkelve a Kékbegy tanösvényhez (700 méter) juthatunk.

Útközben figyelj meg!

Ha nyár végén járod végig a túrát, a késő délutáni óráktól megfigyelheted a nádasba éjszakázni behúzó hatalmas **seregély-** és **fecskecsapatokat!**

Éjszakázni behúzó seregélyek a Nagy-nádas felett

A tanösvény az egykori faluszéli vályogvető gödrök – melyek jó ideig illegális szeméttlerakó helyként működtek - helyreállítását követően került kialakításra. A mintegy 500 méteres körsétán 20 színes tábla mutatja be a szikesek élővilágát. A tanösvény kezdőpontja a sóderrel felszórt út Farnos felőli oldalán van. Innen – útba ejtve a Rákóczi útról nyíló parkolót és pihenőparkot – 10 perces sétával elérhetjük a falu központjában álló Matolcsy-kúriát, ahol a Tápió Közalapítvány Természetvédelmi Oktatóközpontja működik.

A szikesek növényvilága – a lét határán

A talaj magas sótartalma, valamint a tavaszi vízborítást követő nyári kiszáradás következtében különleges, egész Európában kuriózumnak számító növényvilág kötődik a szikesekhez. Az itt előforduló növényzet az eurázsiai sztyeppék legnyugatibb képviselője.

A veresnadrág csenkesz a szikes legelők gypalkotó fűféléje, nyár végére töve kivörösödik

Az agárkosbor a Magyarországon előforduló orchideák közül elsőként, már április közepén virágzik

A kamilla ősi gyógynövényünk, melynek illata elválaszthatatlan a szikesek hangulatától

A pozsgás zsásza a nyári szárazságot a vastag leveleiben raktározott víz segítségével vészeli át

A puszta magányos bokrainak tetejéről hallhatjuk a sordély kulcsörgéshez hasonló hangját

A bárányparéj a legsósabb, vakszikes területek jellemző, elfekvő szárú növénye

A sóvirág a tanösvény névadó faja, amely rózsaszín virágait augusztus végétől hozza

A vöröshasú unka szikes vízállásokban tavasszal hallatja messze hangzó „unk-unk-unk” hangját

A fürgő gyak hazánk egyik leggyakoribb hüllője, mely a szikes legelőket is kedveli

A sárga billegetőt sokszor láthatjuk, amint a legelő állatok körül szedegeti össze a rovarokat

A bibic a tocsogós rétek jellemző madara

A szemölcsevő szöcske erős csáprágóival nemcsak a növényeket, hanem esetenként más rovarokat is jóízűen felfal

HAJTA TERMÉSZETISMERETI TÚRA

1. Kisvízfolyás
2. Szántó
3. Madármegfigyelő torony
4. Szikes
5. Zárt homoki gyepek
6. Akácok

Göböljárás

Nörszirom tanösvény

P

Sóvirág tanösvény

Kékbegy tanösvény

Gyűrűzőtábor

Farmos

Vasútállomás

500m

M 1:15000

A Kékbegy tanösvény a farmosi Nagy-nádas élővilágát mutatja be. Az oszlopokon álló, 200 méter hosszú pallósor és a három információs tábla segítségével közelről is megismerkedhetünk a mocsár rejtekében élő növény- és állatfajokkal. **Figyelmesen olvassuk végig a pallósor használatáról szóló táblát!**

Mocsárvilág a Hajta-patak mentén – izgalmas tízezer év

Fél évszázaddal ezelőtt, ha Farmoson valaki beszállt az akkoriban használatos faladikok egyikébe, néhány órás fárasztó evezéssel akár az innen 10 km-re északra elhelyezkedő Egreskátára is eljuthatott. Abban az időben a Hajta-patak tavaszonként tengerré varázsolta a vidéket, a csónak pedig egy hétköznapi közlekedési eszköz volt. Tízezer évvel ezelőtt még

A farmosi Nagy-nádas leeresztő zsilipje

Nyílt víz a mocsárban

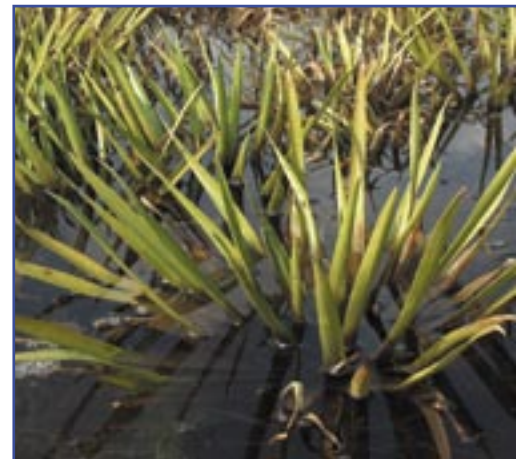
az Ős-Zagyva kanyargott ezen a tájon, amely ma már jóval keletebbre halad. Uralkodása földtörténeti szempontból csak pillanatokra tehető, hiszen néhány ezer év múlva elhagyta a területet, helyét pedig a Gödöllői-dombságból érkező Hajta-patak vette át. Az Ős-Zagyva tevékenysége azonban nem maradt nyom nélkül, hiszen az általa hátrahagyott nagy méretű medermaradványokban mocsarak sokasága jött létre. Ezek táplálása, vízzel való ellátása azonban már a lényegesen kisebb vízhozamú Hajta-patak feladata lett. Sajnos ezt a feladatát már egy jó ideje nem tudja ellátni. Miért?

Az ország más részeihez hasonlóan az 1960-as években a Hajta-patakot is elérte a síkvidéki vízfolyások végzete, a vízrendezés. Ez a Hajta-patak esetében azt jelentette, hogy vizét teljesen új, töltésekkel kísért mederbe terelték, megakadályozva ezzel a mellette elterülő mocsarak vizének utánpótlását. Az 1980-as évek végén beköszöntő aszályos időszak azonban rávilágított a vízelvezetések árnyoldalaira is. Az alig két évtizeddel korábban még virágzó mezőgazdasággal, egyben páratlan vízi élővilággal rendelkező Hajta-mentén az állatok legelője nyár elejére elfogyott, a kutakban méterekkel alább szállt a víz, a szomszédos szántókon pedig hatalmas porviharok tomboltak.

A mocsarak növényvilága – rejtőzködő növények víz alatt és víz felett

A mocsár szó hallatán szinte mindenkinek a „nád”, „nádas” szavak jutnak az eszébe. A nád igazi „világlátott”, tudományosabban fogalmazva *kozmozopolita* növényfaj, hiszen az egész Földön elterjedt. Ez a tulajdonság jellemző a vízinnövényekre, melyek magjai a vízimadarak közvetítésével akár sok ezer kilométerre is eljuthatnak. A nádasban a nád mellett számos más növényfaj is megtalálható. Ilyen például a buzogányszerű torzsavirágzatot hordozó **keskeny és széles levelű gyékény**, illetve a **tavi káka**, melynek szárán a közmondásnak megfelelően felesleges „csomót” keresünk.

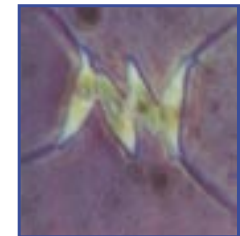
Kolokán

A nyílt víztükrök növénye pl. a rovaremesztő **köznséges rence**, melynek víz alatti levelei tele van-

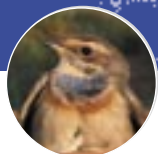
nak kis rovarfogó hólyagokkal. A területen nemrég megtalált **kolokán** jóval ritkább. A gyökerező hínárfajokhoz tartozik a gyönyörű **fehér tündérrózsa**. A mocsár növényfajainak nagyobbik része a víz alatt rejtőzik, többségüket pedig szabad szemmel aligha láthatjuk. Ezek az algák, vagy más néven moszatok. Legtöbbjük *fotoszintetizál*, tehát a benne lévő színanyagok segítségével képesek fotoszintetizálni a napsugarak energiáját. Színanyagaik alapján megkülönböztetünk többek között **sárgamoszatokat**, vagy éppen **zöldmoszatokat**.

A rovarfogó köznséges rence

Zöldalgák mikroszkopikus képe

Nagy mocsárcsiga

Vízibolha

A mocsarak állatvilága – különleges fajok sokasága

A mocsarak állatvilága bővelkedik érdekes, sőt olykor meglepő életmódú fajokban. Kezdjük talán az édesvízi szivacsokkal, melyek jellemző képviselője a **közönséges szivacs**. A mocsarak kiszáradását különleges módon vészeli át: sejtjeinek egy részét tokokba zárja, az így létrejövő, *gyöngysarj*nak nevezett sejttelepeket pedig a szelek messzire repítik. A mocsári vizek táplálékláncában alapvető fontosságúak a népiesen vízibolháknak is nevezett **ágascsapú rákok**. A mocsarakban élő csigák közül egyesek egész életüket a víz mélyén tölthetik, hiszen kopoltyúval lélegeznek, mint például az eleve szülő **fiallócsiga**. Mások tüdővel lélegeznek, így időről időre a felszínre kell jönniük egy „szippantásra”. Ezek közé tartozik két „nagy”, a **nagy tányércsiga** és a **nagy mocsárcsiga**.

A mocsarak táplálékláncának elengedhetetlen részét képezik a kétélűek. A tavasi vizekben tömegesen fejlődő békák számos ragadozónak, halaknak, madaraknak jelentenek biztos táplálékot. Leggyakoribb békafaj a **barna ásobéka**, mely a szomszédos laza talajú területeken vészeli át a telet úgy, hogy a hátsó lábain található ásórkarmok segítségével akár másfél méter mélyre is beássza magát.

A pallósort magunk mögött hagyva balkézről megpillantjuk az egykori gátórház nádfedele épületeit (200 méter). Itt működik a madárgyűrűző tábor. A tavasi időszakban hétféle napokon, míg júliustól októberig rendszeresen zajlik a gyűrűzés. *Aki szeretne bekapcsolódni az itt folyó kutatómunkába, azt kérjük, hogy előzetesen jelentkezzen a (30) 663-4650-es telefonszámon. Köszönjük!*

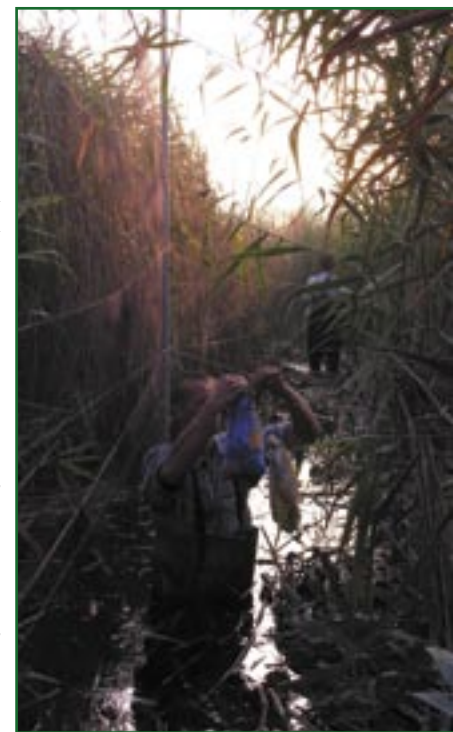
Édesvízi szivacsok

A farmosi madárgyűrűző tábor – kutatás tábori körülmények között

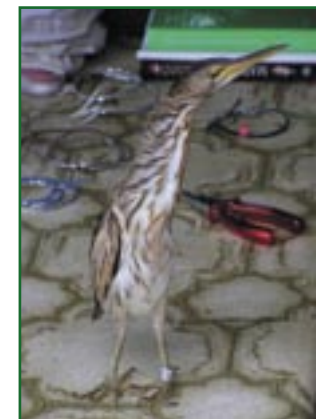
A madárgyűrűzés az elmúlt évtizedekben a hazai madártani kutatások fontos részévé vált. Mi is ennek a felelősségteljes tevékenységnek a lényege? A gyűrűzőtáborban dolgozó madarászok az arra alkalmas helyekre úgynevezett függőhálókat helyeznek ki, melyek finomszemű, rugalmas anyaga nem tesz kárt a beléjük gabalyodott madarakban. A madarászok óránként végigjárják a hálókat és biztos kézzel kiszedik belőlük a madarakat, amelyek egy jól levegőző vászonzsákba kerülnek. Így jutnak el a tábori sátor árnyékában dolgozó gyűrűző szakemberhez, aki vizsgálja révén jogosult a madár lábára méretezett alumíniumgyűrű felhelyezésére. Ez a gyűrű lesz a madár „személyi igazolványa”, hiszen a rajta lévő betűk és számok alapján, ha bárhol újra befogják, már tudni lehet, merről érkezett. A gyűrű száma, a madár faja, kora, ivara és a fontosabb testméretei bejegyzésre kerülnek a gyűrűzési naplóba, amely aztán felkerül a budapesti gyűrűzőközpont számítógépes adatbázisába. Itt már egy kattintással bármikor kideríthető a befogott madár gyűrűzési helye. A gyűrűzés után minden madár sértetlenül elengedésre kerül.

Tanösvényünk névadója, a színpompás kékbegy

Hálóellenőrzés a vízben

Törpegém a gyűrűzőasztalon

Koloncos legyezőfű fátyolos nőszírommal

Tavaszi hérics (Adonis vernalis)

A madárgyűrűző táborból a kétszárnyú fakapu melletti kis ajtón jutunk ki. A Bibicfészeki-ág hídján, majd a fényesorompóval védett vasúti átjárón figyelmesen áthaladva érkezünk el a Hajta természetismereti túra következő megállójához. Távolság: 250 méter.

5. Zárt homoki gyepek – virágok, lepkék

Ez a hely hazánk egyik legritkább, egyben legveszélyeztetettebb növény-társulását rejt. Zárt homoki gyepek hívjuk, ami jól mutatja, hogy rokonságban áll a korábban már bemutatott nyílt homoki gyeppel. Azonban talajának humusztartalma jóval magasabb, így a rajta kialakuló gyepek már szinte teljesen záródott, csupasz homokfelszíneket nem láthatunk. Tavasztól őszi virágözön fogadja az ide látogatót, kis szerencsével akár ritkaságokat is láthatunk. Az elsők között, március közepén virágzik a **tavaszi hérics**. Tudományos nevét Adonistról, a görög mitológiában szereplő, eszményi férfiszépségről kapta. Májusban a rét fehérbe borul a rózsákkal rokon **koloncos legyezőfüvektől**. Közéjük keverednek a kizárólag a Kárpát-medencében előforduló **magyar szegfű** apró virágai. A virágzónyeg lepkék népes táborát vonzza. Köztük legszínesebbek a tarkalepkék családjának tagjai. Legkorábban a **nappali pávaszemmel** találkozhatunk, melyek áttelelő, megkopott példányait az első tavaszi napsugarak előcsalogatják. Őt követi a **pókhálós lepké**, melynek első nemzedéke vöröses, míg második, nyáron repülő nemzedéke fekete színű. Emiatt sokáig két külön fajnak is gondolták. Érdekes, ezüstösen csillogó foltok borítják a **közönséges gyöngyházlepké** szárnyfonákját.

A túraútvonal következő szakasza ismét keresztezi a forgalmas 311-es főutat. Ezen figyelmesen átkelve, a szemközti kis betonúton haladunk tovább, majd beérünk a fák közé. Itt jobbra fordulva kövessük a nyílazott oszlopokkal jelzett földutat.

Távolság a következő állomásig 1,1 km.

Pókhálós lepké

Nappali pávaszem

Közönséges gyöngyházlepké

Útközben figyelj meg!

Ha márciusban jársz erre felé, akkor feltűnhet a főút szélén felállított hosszú, fekete színű fóliakerítés. A természetvédők ennek segítségével előzik meg, hogy a környező homokos területeken telelő, majd tavasszal párzás céljából a mocsár felé igyekvő békákat a gépjárművek halálra gázolják. Egy szezonban akár több tízezer békát is sikerül így megmenteni.

6. Akácok – a magyar táj elválaszthatatlan részei?

Az **akác** nem őshonos Európában, hanem valamikor a 17. század elején hozták be Észak-Amerikából. Az utóbbi két

Akáclevél

évszázadban a magyar erdőgazdálkodók az akác igénytelenségét, szívósságát kihasználva sokféle ültették. Ma már az európai akácok fele hazánkban található, jó minőségű, gyorsan növő faanyaga pedig keresett cikknek számít. Az összességében ennél jóval árnyaltabb. Az Alföldön egykor elterjedt, gazdag élővilágú tölgyerdők helyére tájidegen fajokként került az akác. Sajnos az ősi erdőkhöz képest sokkal fajszegegyebb az élőviláguk, néhány gymnóvénnyel és igénytelen állatfajjal kívül semmi nem él meg bennük.

Az akácok növényei közül említést érdemel a **vérehulló fecskefű**, melynek sárgás nedvét régen a szemölcsök eltüntetésére használták.

A **ragadós galaj** sokunk számára lehet kellemetlen ismerős, hiszen a ruhánkra tapadó növénytől nehezen lehet megszabadulni. Az állatvilág legfeltűnőbb képviselője a **koronás keresztespók**, mely mesterien szövi az akácfák közé hálóját. A gerinceket csak néhány gyakoribb madár képviseli, ilyen hazánk legnagyobb galambféléje, az **örvös galamb**.

Túránkból már csak 800 méter van hátra. A földúton tovább haladva hamarosan elérjük a Nőszírom tanösvény negyedik állomását, ahonnan már egy könnyű sétával eljuthatunk a végállomást jelentő parkolóiig.

Reméljük, élvezted a kirándulást, gyere vissza máskor is!

Örvös galamb

Koronás keresztespók

Útközben figyelj meg!

Az utat szegélyező ültetvényerdőket az utóbbi években levágták. A földben maradt tuskókat hatalmas gépekkel kiforgatták, hogy az új csemetéknek legyen hely. Az ilyen, úgynevezett teljes talajelőkészítés semmi lehetőséget nem biztosít a növény- és állatfajok fennmaradására.

Teljes talajelőkészítés

A farmosi Matolcsy-kúriában található Természetvédelmi Oktatóközpontot 2006-ban hozta létre a Tápió Közalapítvány abból a célból, hogy a Tápió-vidék természeti értékeit, élőhelyeit, jellegzetes növény- és állatvilágát egy helyen mutassa be az érdeklődőknek.

A ház nagytermében látható állandó kiállításon – az óriási terepasztal mentén – megtekinthetjük a Tápió-vidék jellemző élőhelyeit. Hat hatalmas akváriumban a Tápió jellemző halfajai, puhatestűi és a hazánkba behurcolt jövevény halak élőben is láthatók. A talajszelvények üvegfalán keresztül bepillantunk a borzok és ürgék föld alatti járataiba is.

Egy másik teremben a látogatók megismerkedhetnek a tiszta vizet veszélyeztető tényezőkkel, a szennyvízkezelés módszereivel, és a térségben készülő szennyvízcsatorna-hálózattal is. Nyomon követhetik a szennyvíz útját a fürdőszobától az emésztőig, ill. a szennyvíztisztítóig.

A kis előadóteremben időszakos fotókiállítások, természetfilmek megtekintésére, valamint előadások, foglalkozások (játék, kézműveskedés, diavetítés stb.) tartására, ill. a terepi kirándulások során begyűjtött anyagok vizsgálatára kerülhet sor.

Farmos, Árpád u. 2/A
További információk: Tápió Közalapítvány
Tel.: 29/640-061 és 30/336-8029
E-mail: kozalap@tapiovidek.hu
www.tapiovidek.hu

A Természetvédelmi Oktatóközpont

Az Oktatóközpont nagyterme

Az erdei iskolának a helyi strand területén található ifjúsági tábor ad otthont.

A programok között szerepel az „Ismerjük meg Tápiógyörgyét!”, melynek célja, hogy az erdei iskolába érkező csoport felfedezze azt a települést, amely öt napig vendégül látja. Az iskolások megismerik a falut, meglátogatják a Falumúzeumot és a Tájházat. A Falumúzeum udvarán kipróbálhatják a kemencében sült kenyér és lángos készítését. Sétakocsikázás során láthatják a község határában elterülő természetes állapotú pusztai élőhelyeket. Itt-tartózkodásuk alatt a gyerekek megismerkedhetnek a tudományos célú madárfogási módszerekkel. A Bíbic és a Fülemlüle tanösvényen természetvédelmi, valamint madárvédelmi ismereteket szerezhetnek. A paraszttudvaron a gyerekek egy hagyományosan gazdálkodó család mindennapjaiba nyernek bepillantást, egy helyi méhészetben pedig megismerkedhetnek a házi méhek életével, megköszönhetik a különböző mézeket.

Bíbicfészek Erdei Iskola
Tápiógyörgye, Szent István tér 1.
Tel.: 53/383-001, fax: 53/583-500
www.tapiogyorgye.hu

Ismerkedés a méhészettel

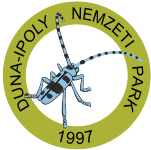
A Bíbic tanösvény egyik állomása

Látogatók a horgásztónál található madármegfigyelő toronynál

Az 1998-ban megalakult tájvédelmi körzet számos lehetőséget biztosít az érdeklődők számára.

- Munkatársaink vezetésével megismerkedhetnek a tájvédelmi körzet ritkaságokban bővelkedő növény- és állatvilágával. Megcsodálhatják a Nyík-rét nőszírommezőit, részt vehetnek egy izgalmas madárlesen a Hajta-menti mocsaraknál, vagy kellemes sétát tehetnek az Uri- és Gombai-patakot kísérő szelíd dombok között.
- A Nagykátát Jászberénnyel összekötő 31-es főút mellett áll az Igazgatóság Egreskátai majorja, ahol ősi magyar háziállatfajtákat – magyar szürkemarha, rackajuh, mangalica sertés – lehet megtekinteni.
- Bekapcsolódhatnak a farmosi Nagy-nádas mellett működő madágyűrűző tábor mindennapjaiba, vagy végigjárhatják a közeli Kékbegy tanösvény vízben húzódó pallósrát.
- Nyár végén megtekinthetik az Igazgatóság szürkemarha-gulyájának áthajtását Nagykátáról Tápiógyörgyre, melynek legizgalmasabb része Tápiógyörgye utcáin halad.

Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság
Tápió–Hajta Vidéke Tájvédelmi Körzet
2760 Nagykáta, Egreskátai út 11/A
Tel.: 29/441-262, 30/663-4650
E-mail: tapiotk@monornet.hu

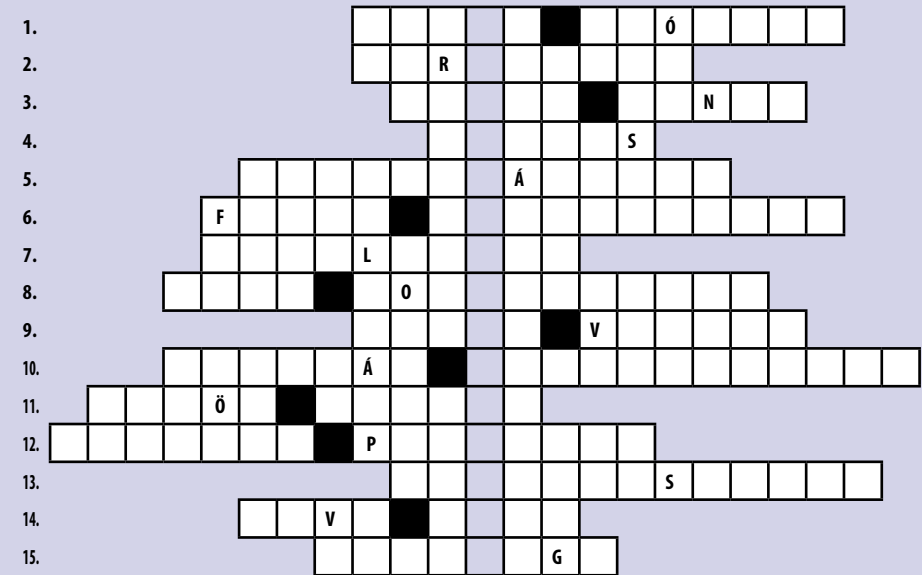
Gulyahajtás Tápiógyörgye belterületén

Pallósr a Kékbegy tanösvényen

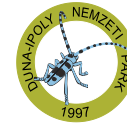
A megfejtők között értékes ajándékokat sorsolunk ki, ezért ne feledd a lap túloldalára felírni az adataidat!

A megfejtés a nádasok kis termetű, ám annál nagyobb hangú énekesmadara.

1. Ez a békafaj akár másfél méter mélyre is beássa magát a homokba.
A Hajta-patak leggyakoribb békafaja.
2. Rózsaszín virágait a vízpartokon láthatjuk.
3. A homokra ültetik, levelei tűszerűek.
4. A szántóföldek egyik legkedvesebb virága, a mák rokona.
5. Láprétek őszi díszje.
6. A vizek mesés szép „rózsája”.
7. Nyáron szőnyegként boríthatják a víz felszínét.
8. A farmosi mocsarak legnagyobb termetű puhatestűje.
9. Legtöbbször szarkafészkeket foglal el.
10. Akácok jellemző ízeltlábúfaja. Harapása nem olyan veszélyes, mint a híre.
11. Magyarország legnagyobb galambfaja.
12. Lepke, amely szárnyain „szemeket” hordoz.
13. Belvizes szántók virága.
14. Róla szól a közmondás: „még a ... is csomót keres”.
15. Hangja jellegzetes „kara-kara-ki-ki” strófa.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

E-mail: dinpi@dinpi.hu; www.dinpi.hu

Telefon: (29) 441-262, (30) 663-4650; E-mail: tapiotk@monornet.hu

E-mail: kozalap@tapiovidek.hu; www.tapiovidek.hu

Grafika és nyomdai előkészítés: Patkós Stúdió

ISBN 978-963-86466-9-9

A Kékbegy tanösvényhez a Holland Nagykövetség nyújtott támogatást.

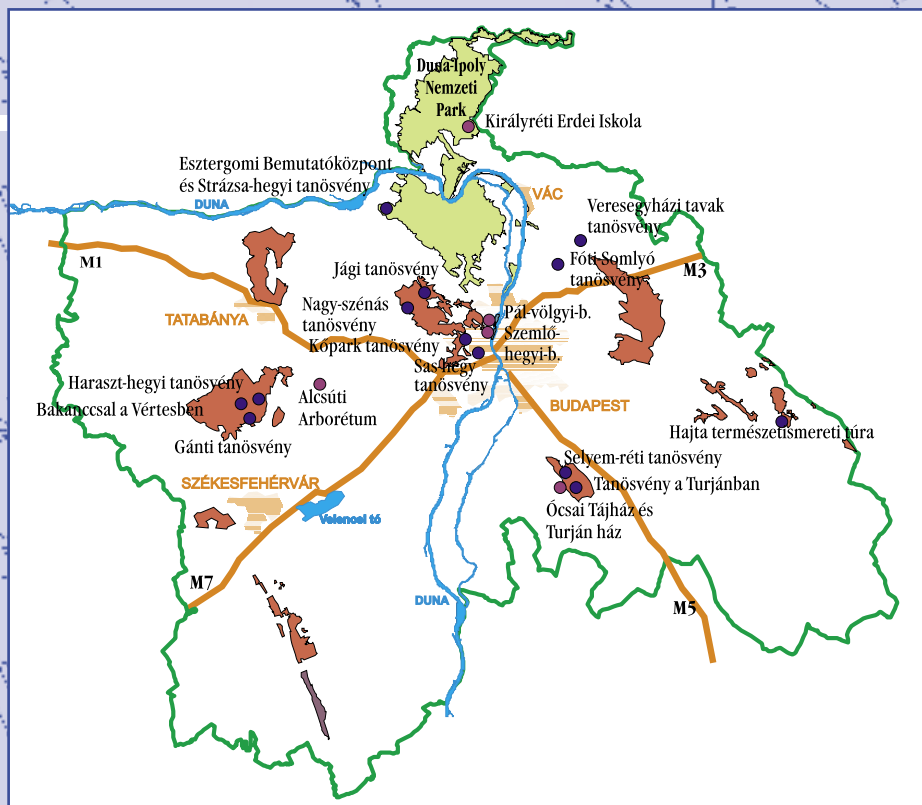

A kiadvány környezetbarát újrapiapírból készült.

Szürkemarhák déli pihenőben

Telefon: ☒

CINCÉR-FÜZETEK

1. Selyem-réti tanösvény
2. Haraszt-hegyi tanösvény
3. Strázsa-hegyi tanösvény
4. Gánti földtani tanösvény
5. Tanösvény a Turjánban
6. Bakancsál a Vértesben
7. Hajta természetismereti túra

TANÖSVÉNYEK BUDAPEST KÖRÜL

1. Nagy-szénás tanösvény
2. Jági tanösvény
3. Fóti-Somlyó tanösvény
4. Sas-hegy tanösvény
5. Kőpark tanösvény
6. Veresegyházi tavak tanösvény